

Härnösand 20241210
YLMYLM 2024/253

Ånge Skrivarvillorna

Ärendet avser: Fasadändring utan lov på kulturfastighet.
Fastighet: Ånge 44:9



Bilder visar skrivarvillornainvid Köpmangatan. Källa: [Leif Nordins Vykort från Ånge \(leif-nordin.se\)](https://leif-nordin.se) Då i arkitektur med nationalromantisk stil.

VÄSTER NORRLANDS MUSEUM

Box 34, 871 21 Härnösand. Tel 0611-886 00. Orgnr: 888000-3143. vnmuseum.se

Bakgrund

Ärendet avser tillsynsärendet, fasadändring på byggnad utpekad som särskilt värdefull i Ånge kulturmiljöprogram.

Historik och beskrivning

Ånge stationssamhälle växer fram när järnvägen står klar vid slutet av 1800-talet. Samhället växer och därmed också behovet av anställda inom SJ. Byggnaden uppförs under 1910–20 talen som tjänstebostäder för de anställda inom SJ och kallas "Skrivarvillorna".

Beskrivning av aktuella fastigheter

Skrivarvillorna nyuppförda på 1920-talet. Byggnaderna fick då en nationalromantisk byggnadskaraktär med valmat taket, lertegel, rödslammad stående locklistpanel och fönster med spröjs.



Foto: 2022.

Renovering 1950-tal

På 1940/50 talet renoverades byggnaderna efter dåtidens ideal. Nu togs träpanelen bort och ersattes med eternitplattor, tvåluftfönster utan spröjs och senare även taket med svart plåt. Den gamla förstukvisten och ingången från gatan ersätter med balkonger med smidesräcken och sinuskorrugerad plåt. Byggnaderna fick en genomtänkt kulörsättning med vita fönsterbågar, ljusgrå eller gul fasad och balkonger målade i grått och gult (beroenden på fasadens kulör). Entréerna försågs med tidstypiska vindfång/entréer. Även om vi idag skulle klassa detta som förvanskning av byggandets originalkaraktär fick byggnaderna en tidstypisk genomtänkt ombyggnation.



2023



Vänstra bilden visa huset närmast vägen före fönsterbyte . Högra bilden samma typ av hus, hus tre som så likadant ut före fönsterbyte och fasadförändring (nov 2024).

Renovering 2024

Hösten 2024 påbörjades en renovering av fasader och byte av fönster. En träimiterad plåt är monterad på eternitplattorna på ett av husen och alla träfönster är utbytta till enluftfönster av PVC på alla tre byggnaderna. Entrédörrar och balkongdörrar är också utbytta. De nya fönstren är kvar i gamla fasadlivet vilket gör att djupa nischer om 13 cm har skapats där fönstren är infällda. Det ger fönstren tyvärr en insjunket utseende och minskar ljusinsläpp för hyresgästen.

Även om byggnaden fått ny fasad och fönster och att underhållsåtgärder är bra, har åtgärden skett utan råd gällande byggandens karaktär och kulturvärden vilket förvanskat dess utseende.

Västernorrlands museum

Box 34, 871 21 Härnösand. Tel 0611-886 00. Orgnr: 888000-3143. vnmuseum.se



Fönster bytta och eternitplattor skadade på två av byggnaderna. Foto 2024-12-03

Kulturvärden

Området äger höga kulturvärden och betyder mycket för förståelse av Ånges historia.

Byggnaderna är mycket centralt placerade och har stor betydelse för Ånges identitet som stationssamhälle samt för upplevelsen av Ånge som tätort.

Innan ingreppen hade byggnaderna ett uttryck som representerade 1900-tales utveckling och materialval. Gestaltning av balkonger, fönster och fasadtyp hörde tätt samman.

Viktiga karaktärsdrag var innan förändring:

- Fönster tvålufter med mittpost
- Entréer och balkonger i tidstypiskt utförande
- Eternitfasad i olika kulörer
- Valmat tak
- Skorstenar pånock

Byggnaderna hade ursprungligen följande utseende.

- Träfasad i locklistpanel målad med röd slamfärg.
- Två luft fönster med spröjs
- Tak av lertegel
- Förstukvistar i trä med vita räcken (se äldre fotografi och ev. ritningar)

Idag har husen skadad fasad och nya fönster i nytt utförande. Få kulturvärden finns bevarade. I Ånge kommuns kulturmiljöinventering från 2022 står följande:

Ånge köping har som tidigare nämnts en viss blandning i sin byggnadsstil. De fyra miljöerna representerar sin tids byggnadsskick. Ett bevarande av dessa miljöer kräver varsamhet vid exteriöra åtgärder. Varje område är känsligt för nyetablering av bebyggelse. Om sådan påfordras bör anpassning ske vad gäller färg, form och volym. Av särskild vikt är bebyggelsen som respekterar 1800-talet arkitektur utmed järnvägsgatan, 1920-talsbebyggelsen samt centrumomvandlingens moderna bebyggelse. Ånge som centrum gör har kan med fördel expandera. Viktigt är dock att ta hänsyn till bebyggelsemönster och fastigheter med höga kulturvärden.

Västernorrlands museum

Box 34, 871 21 Härnösand. Tel 0611–886 00. Orgnr: 888000–3143. vnmuseum.se

- *Hela området omfattas av allmänna varsamhetskrav vid restaurering eller renovering vad gäller taktyp, fasad och kulörer.*
- *Utpökade områden som bedöms vara särskilt värdefulla ur kulturhistoriskt hänseende, bör omfattas av förvanskningförbud och skyddas i kommande detaljplaner med skyddsbestämmelser.*
- *För större förändringar bör enskilda kulturmiljöanalyser göras för att bättre se hur platsens förutsättningar och värdefull bebyggelse tas till vara.*

Bedömning

1950-tals karaktär.

Området är känsligt för större förändringar, och inför denna nya renovering hade en kulturhistorisk analys behövts för att finna bästa åtgärd. För att bevara 1950-talets karaktärsdrag krävs att byggnaderna behåller:

- Fönster (gärna i trä/trä) tvåluster med mittpost samma mått som de gamla. Bågarna ska tillsammans vara högre än de är breda. Idag är de som ersatt de gamla enlöst 135 bred och 125 hög vilket ger ett hoptryckt utseende.
- En fasad som är likvärdig eternit eller träpanel. (En träpanel gör det möjligt att återskapande av 1920-talsskalkatren om man vill göra det senare).
- Fönster i linje med fasad.
- Balkonger och entréer i nuvarande utförande.
- Dörr av mer tidstypisk karaktär. Bild på ursprunglig 1950-tals port bör ligga som förlaga.

1920-tals karaktär

- Vill man återställa byggnaderna till ett mer ursprungligt utseende bör:
- fönster med spröjs väljas,
- liksom en träfasad med locklistpanel och
- på sikt nya balkonger och entréer i trä. En fördjupad studie av originalritningar kan då behövas för att se hur entréerna såg ut. Möjligen var de placerade på gaveln.

Nu har den byggnad som förändrats fått helt nytt uttryck och de andra förvandskats kraftigt med fönsterbyte och skadade eternitplattor. När både fönster och fasad bytts finns risk för att byggnadens inomhusklimat blir för tätt. Det bör utredas.

- Åtgärderna bedöms inte vara varsamma och har förvandskat befintliga kulturvärden från 1950-tal, och har därmed brutit mot PBL 8 kap §§13, 14, 17.
- Ska byggandena återta några av sina kulturvärden bör de åtgärdas enligt något av förslagen ovan.

Mvh Johanna Ulfsson/Västernorrlands museum

Valmade tak och nationalromantik - Karaktärsdrag för Ånge

De valmade taken och nationalromantikens arkitektur är mycket karaktäristiska för Ånge kommun. Vi finner dem både i Ånge tätort, Alby, Toprshammar med flera platser. Både uppförda av industrieföretag, Sjö och som privatbostäder. Här följer några exempel.



Vattenfallsvillan i Alby



Gamla skolan i Ånge



Privat villa mitt i Centrala Ånge.



Bostäder Torpshammar.